

XENOFÓN: *Hostina. Sokratova obhajoba*

Bratislava: Kalligram 2006. Edícia Filozofia do vrecka, 208 s.

Xenofón (asi 430 – 350 pred n. l.) je autor zaujímavý z viacerých príčin. Tento muž činu, jeden z Kýrových žoldnierov a veliteľ, ktorý viedol ústup povestných „desaťtisíc“, chcel byť historikom ako Thukydidés a filozofom ako Platón. A aj keď sa mu nepodarilo vyrovnáť sa im svojimi výkonmi ani na prvom, ani na druhom poli, stal sa rovnako ako oni jedným z najprekladanejších antických autorov. Medzi najobľúbenejšie jeho diela tak u prekladateľov, ako aj u čitateľov patria popri jeho historických prácach aj tzv. sokratovské dialógy. Jeho pohľad na Sokratov charakter a jeho morálny význam poskytuje veľmi cenné obohatenie a doplnenie Platónovho pohľadu a v nejednom ohľade aj jeho korekciu. Preto je zaiste vítané a z dejinnofilozofického hľadiska aj dôležité, že popri preklade Platónových *Dialógov* z pera profesora J. Špaňára (Bratislava, Tatran 1990) a Xenofónových *Spomienok na Sokrata*, najdlhšom a najbohatšom autorovom sokratovskom spise, ktorý v slovenskom preklade vyšiel už dávnejšie (Bratislava, Tatran 1970. Prel. E. Šimovičová), má slovenská odborná i laická verejnosť teraz k dispozícii aj dve menšie sokratovské práce, a to *Sokratovu obhajobu* a *Hostinu*, ktoré boli pravdepodobne zamýšľané ako odpoveď na Platónovu *Sokratovu obranu* a *Hostinu*.

Xenofón sa živo zaujímal o filozofiu, ale jeho sokratovské dialógy nie sú filozofickými spismi; žánrovo ich môžeme priradiť najskôr k memoárom. Na memoárový charakter oboch recenzovaných prác priamo poukazujú aj slová samého autora, ktorými začína svoju *Hostinu*. Hovorí v nej, že stojí za to zaznamenať konanie vynikajúcich mužov, a to „nielen vtedy, keď ho sprevádza vážnosť, ale aj vo chvíľach zábavy a uvoľnenia“ (s. 31; všetky odkazy sa vzťahujú na recenzovaný preklad). V knihe, ktorá v minulom roku vyšla vďaka starostlivosti vydavateľstva Kalligram a úsiliu prekladateľa A. Kalaša, máme možnosť sledovať Sokrata v obidvoch takýchto situáciách. Najskôr vo chvíľach, keď sa v spoločnosti priateľov oddáva zábave ako jeden z účastníkov hostiny, ktorú počas sviatku Veľké Panaténaje vystrojil známy aténsky boháč Kallias svojmu milému Autolykovi na počesť jeho víťazstva vo všeboji. Aj v takýchto chvíľach, ako ukazuje Xenofón, vedel Sokrates svojím správaním i rozhovormi navodiť u spoločníkov povznášajúcu náladu a i pri veselej zábave a žartoch vzbudiť u nich záujem o „vyššie“ veci. Kontrapunktom k tomuto nevážnemu Sokratovi je Sokrates pred súdom v *Sokratovej obhajobe*, ktorý ako filozof žijúci svoju filozofiu slobodne volí medzi životom a smrťou.

Publikácia je dvojjazyčná, juxtaopozíčne prináša jednak starogrécky text obidvoch diel, jednak ich preklad. V dnešnej edičnej praxi ide o ojedinelý čin: Zasvätení čitatelia, odborníci i študenti majú možnosť priamo porovnať preklad s textom originálu. Tomuto špeciálnemu záujmu vyšiel prekladateľ v ústrety aj tým, že grécky text doplnil výberovým grécko-slovenským slovníčkom v poznámkach pod čiarou a gramatickými poznámkami na konci knihy, čo je pri znalostiach starej gréčtiny u predpokladaného adresáta zaiste záslužná vec. Žiaľ, utajený zostal základný údaj, totiž vydanie, z ktorého vychádzajú text originálu uverejnený v knihe i text prekladu; z poznámky uverejnenej na s. 6 sa dozvieme len to, že „preklad vychádza z rôznych dostupných vydaní starogréckeho textu“. To nie je z hľadiska edičnej praxe obvyklý postup; pri vydávaní prekladov antických textov je štandardné vychádzať z kritických vydaní alebo z renomovaných edícií, ktoré z kritických vydaní spravidla vychádzajú, a tento údaj by nemal v tiráži alebo v osobitnej edičnej po-

známke chýbať. Bez povšimnutia by nemali zostať ani možné lakúny v texte, sťažujúce čítanie diela. Problematická z tohto hľadiska je jedna pasáž *Hostiny* (s. 45): Po vete *Ved' sa chceš stať víťazom vo všeboji* nasleduje diskusia o veľmi závažnej sokratovskej otázke, či sa možno naučiť cnosti, ale vetu/vety naznačujúce, že diskutujúci prešli na inú tému a už nehovoria o všeboji a učiteľovi všeboja, ale o cnosti a učiteľovi cnosti, tam nenájde-me (chýbajú aj v origináli). Tento logický, či vlastne nelogický, skok poukazuje na možné porušenie originálu, na ktoré by bolo vhodné upozorniť v poznámke. Tri bodky za slovom *všeboj*, o ktorých nevedno, čo vlastne znamenajú, takúto funkciu neplnia.

Preklady antických autorov sú neraz negatívne poznačené archaizáciou a istou pate-tizáciou v rovine jazyka a štýlu. Rada konštatujem, že prekladateľovi sa vcelku podarilo vyhnúť sa jednému i druhému. Zjavná je snaha o moderný výraz a prístupný štýl, zvýraz-ňujúci neformálny ráz hovoru účastníkov hostiny. U textov, ako je Xenofónov, je však zároveň dôležité sledovať aj odborný aspekt jazyka a je veľkým umením dosiahnuť, aby neformálnosť nešla na úkor odbornej stránky textu alebo naopak. Týka sa to hlavne ter-minológie. Ako *pars pro toto* uvediem prekladanie termínu *kalokagathia* a súvisiacich adjektív *kalos kagathos*. Prekladateľ termín neprekladá, ale s obľubou ho rozmanito opi-suje či vykladá: *dokonalá harmónia duše* (s. 43), *všestranná dokonalosť* (s. 59), *ušľachtí-lá dokonalosť duše* (s. 93), *všestranná krásna a dokonalosť* (s. 141) a i. Takýto prístup k prekladu termínu napomáha jeho hladké začlenenie do textu, ale má aj jeden nepríjem-ný dôsledok: slovo tým stráca ráz odborného termínu aj so všetkými konotáciami, ktoré sú s ním ako s termínom späté.

Problémom, na ktorý nevyhnutne narazí vydavateľ či prekladateľ diel z klasických jazykov, je prepis starogréckych a latinských mien. Nie je tajomstvom, že prax v tejto oblasti nie je jednotná a že ani kodifikačné príručky nie sú pre odborníka vždy celkom jednoznačným vodídlom. Za tohto stavu treba osobitne vyzdvihnúť, že prekladateľ odolal pokušeniu vydať sa vlastnou, individuálnou cestou a že v zásade uplatňuje rámcové zása-dy prispôsobovania starogréckych mien, formulované v Pravidlách slovenského pravopisu (2000, s. 43 – 44), čo prispieva k stabilizácii kodifikovaných podôb mien.

Vďaka vydavateľstvu Kalligram, naklonenému vydávaniu diel z antického kultúr-ne-ho okruhu, máme tak k dispozícii knižku, ktorá rozširuje náš pohľad na Sokrata a ktorá zároveň môže byť dobrým pomocníkom pre všetkých tých, čo sa usilujú o hlbšie pozna-nie antickej kultúry prostredníctvom štúdia klasického jazyka. Oceniť treba aj solídnu prácu prekladateľa, a to tým skôr, že ide o prvotinu a v jazykovom sektore, kde sa kvalít-né výkony dosahujú mimoriadne ťažko.

Elena Urbancová

Mgr. Elena Urbancová, PhD.
Inštitút románskych a klasických filológií FF PU
ul. 17. novembra 1
080 78 Prešov
SR
e-mail: elenau@unipo.sk